
	<p>Списание ЕПОХИ Издание на Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</p> <p>Journal EPOCHS [EPOCHS] Edition of the Department of History of “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo</p>		<p>Том / Volume XXVI (2018), Книжка / Issue 1</p>
---	---	--	---

Атанаска СТАМБОЛИЙСКА / Atanaska STAMBOLYISKA

**Отзив за: Иван Тютюнджиев, История на българския народ XV–XVII в.
Издателство Ровита, Велико Търново, 2017. 840 с.**

**Review of: Ivan Tyutyundjiev. A History of Bulgarian People XV–XVII c.
Veliko Tarnovo: Rovita Publishers, 2017. 840 pp.**

Обобщаването на историята на българския народ в периода XV–XVII в., когато народът ни е една малка част от огромната Османска империя, изисква прелистване на хиляди страници изворов материал, добро познаване на езика, на който са написани – гръцки, османотурски, руски, западен или друг, изчитане на многобройни изследвания, издадени по отделни въпроси, анализиране на факти, структуриране на хипотези и тяхното доказване, опиращо се на професионалното авторско тълкуване на изворите. Тази задача е успешно осъществена от проф. Иван Тютюнджиев в новата му книга „История на българския народ XV–XVII в.“ Това е първото по рода си мащабно изследване за периода в българската научно-историческа литература. Изследване, от което историческата наука и широката общественост имаше нужда. До този момент се издаваха монографии, които засягаха само отделни аспекти на епохата. Представеният труд събира в себе си всички излезли до този момент изследвания, които засягат широк кръг от различни въпроси, проблеми и тези за историята на българския народ през периода.

Цялата научна и изследователска работа на професор Тютюнджиев е тясно свързана с търсене на отговори на отделни въпроси от живота на българския народ през разглеждания период. Част от многобройните му студии и статии са свързани с българската летописна традиция през XV–XIX в., османското завоевание и последиците от него. Научните му изследвания по тези проблеми, намират място в трудовете му „Българската анонимна хроника от XV в.“ (1992), „Българската държава и османската експанзия 1369–1422“ (1991, в съавторство с проф. Пл. Павлов), „Османските завоевания и „Държавата на Духа“ (2017, отново в съавторство с проф. Пл. Павлов). Значително място в изследванията му е отделено на църковното устройство и управлението на българските земи през османския период, в които проф. Тютюнджиев е безспорен авторитет. Свидетелство за това са и монографиите му: „Търновската митрополия през XVII и първата половина на XVIII век по документи от архива на метоха „Божи гроб“ на Йерусалимската патриаршия в Цариград“ (1999), „Търновската митрополия през XV–XIX в.“ (2007), „Търновският епископат XII–XXI в.“ (2008), „Дневник на светата Търновска митрополия (1870–1871)“ (2016). Всяка една от тези монографии предизвиква интереса както на историците, така и на широката общественост, защото във всяка от тях се предлага нещо ново, дава се различен прочит на установените теории и се поставя начало на научни дискусии. С увереност мога да твърдя, че такава ще бъде и съдбата на тази негова книга. Както сам споделя авторът в предговора, тя е насочена не само към студентите, но и към широк кръг от читатели, имащи интерес към този период от българската история. Огромният изворов материал, с който е работил проф. Тютюнджиев, дава основание да се преразгледа наложилото се през годините клише „Тъмен период“ за времето XV–XVII в., за който в миналото се твърдеше, че липсват сведения. Анализирането и обобщаването на документи и на изследвания по отделни проблеми, под погледа на безпристрастна оценка, представени в книгата, показват точно обратното – българинът живее въпреки тежките и многобройни

данъци, българинът работи земята и плаща високи данъци върху нея и получения добив. Сдружава се в еснафи и търгува, съобразно нуждите на държавата. Българинът ежедневно се сблъсква със света на исляма, с наложените му множество ограничения и забрани, като на рая, и въпреки това вярата го съхранява, за да се запази народността. Това става благодарение на запазените стари храмове и малкия брой новопостроени такива. На книжовните творби, дело на преписвачи от по-изявените манастири, където книжовното дело не замира, на отделни преписвачи, чиито имена често пъти се четат в полетата на ръкописите. И въпреки, че на пръв поглед животът на българина изглежда монотонен, запазените извори свидетелстват, че това не е така. Антиосманската съпротива винаги е била жива и стремежът към свобода никога не е угасвал, за което свидетелства участието на български доброволчески отряди в армията на кръстоносците, многобройните хайдушки дружини (първоначално с ярко изразен социален протест и доста по-късно с идеята за политическо освобождение и възстановяване на българската държавност), многобройните въстания в различни райони на българското етническо пространство.

В структурно отношение книгата включва предговор, тридесет и три глави, обхващащи всички аспекти на периода XV–XVII в. – османското завладяване и последиците от него, наложената административна уредба, стопанско и данъчно развитие, политика на империята към отделните етноконфесионални групи, дейността на католиците, антиосманската съпротива, културни и религиозни средища, българите и светите места. В началото на всяка глава е представен историографски обзор, а в края ѝ са посочени извори и подбрана литература. Накрая на книгата са поместени списък на съкращенията, резюме на английски и руски език. Неотменно и важно място за такъв вид изложение, заема и речникът на чуждите думи и термини, както и именният и географският показалец. Информацията по всеки отделен въпрос е богата на фактология, подкрепена от извори и предложена от автора на достъпен и четивен език, без излишно натоварване на текста.

Като се има предвид широката дискусия, която се водеше в българското общество, по отношение на това, как да се определи периода XV–XIX век – робство, владичество или османско присъствие, в предговора на книгата проф. Тютюнджиев е разгледал всеки един от термините – откъде водят своето историческо начало и с каква емоционалност са натоварени. Анализирайки положението на българите под османска власт и политиката на империята към подвластната ѝ рая, авторът изтъква, че българският народ е подложен на народностна и религиозна дискриминация.

Отделни моменти в книгата заслужават особено внимание – „Антиосманската съпротива през XV–XVII в. извън българските предели”, „Българите, Йерусалим и Светите места през XV–XVII в.“, „Българите и Агон през XV–XVII в.” Те предлагат на читателя нещо съвсем ново и различно, тъй като по тези въпроси цялостно изследване досега липсваше, макар че проф. Тютюнджиев е един от малкото изследователи, които са ги проучвали, а и като цяло са слабо познати, дори и за четящата общественост. Интересът по отношение на първата от посочените теми се дължи на факта, че досега е разглеждана отчасти. Изворовата база за нея остава ограничена, тъй като, както споделя и проф. Тютюнджиев, документите се съхраняват в архиви извън страната и са трудно достъпни за българските историци. Проучванията по темата за антиосманската съпротива се ограничаваха до границите на исконните български земи. Липсата на такъв вид изследване оставяше празнина, която беше наложително да се запълни, за да бъде представено в цялост. С работата си по този въпрос проф. Тютюнджиев е успял да отдаде заслуженото внимание на българите, взели активно участие в съпротивата на албанци, сърби, украинци, руси и свързаните с тях събития, оформящи цялостната картина на антиосманската съпротива. Така един малко известен етап, от участието на българите в антиосманската съпротива на другите народи, се осветлява и заема полагащото му се място в историята. Макар и в края на изложението по този въпрос, но не и по значение, е темата за антиосманската съпротива на българите в Мала Азия. Според изворите за периода VI–XII в. тези българи идват от Балканите, от Приазовието и Кавказкия регион и др. места. Причините за миграцията им е различна – търсене на плодородни земи или насилствена депортация от византийските императори, с цел защита на ромейската граница срещу селджуките. Османското завоевание и свързаните с него отвлечения и преселвания в този район допълнително укрепвали българския елемент в тези земи. От XIII в. нататък българите, живеещи в този регион са били свързани с караманците, най-големия противник на османците. Тези българи имат собствена държава – Булгар, разположена между градовете Коня и Бейшехир,

армия и владетел. Няколко века те успешно отблъскват османската агресия в региона и отнемат много сили на османската държава в нейната завоевателна политика. Със своето участие в съпротивителните движения на другите народи, в различни точки на света, българите дават своя огромен принос за спасяване на европейската цивилизация.

Останалите две теми, посочени по-горе, също са слабо познати и не са били обект на специално и задълбочено изследване. Благодарение на работата си в библиотеките на различните манастири, архиви и книгохранилища, откриването, разчитането, анализирането и публикуването на документи (Търновската митрополия през XVII и първата половина на XVIII век по документи от архива на метоха „Божи гроб“ на Йерусалимската патриаршия в Цариград” (1999), проф. Тютюнджиев е успял да запълни празнината, или по-скоро е поставил успешно начало на задълбочено изследване за връзките на българите със светите места. Откритите сведения по безспорен начин показват, че архиереите от българските земи имат огромна и важна роля при решаването на важни въпроси, касаещи източноправославния свят. На по-ниско ниво от висшите архиереи, но не и по значение, е присъствието на обикновените българи – миряни, поклонници или монаси по светите места, които според финансовите си възможностите дарявали манастирите и са оставили своя отпечатък, за да се съхрани православната вяра.

Книгата е първото по рода си обобщено изследване за българската история през ранните векове на османското владичество, и е ценна, както за студенти, така и за специалисти и за широката общественост, имащи интерес към историята. В страниците си тя е събрала три века от историята на българския народ, време, през което българинът е имал тежката задача да опази вярата и народността си. Изпитание, с което се е справил блестящо.